

# Infinitiivirakenne nesessiivisyyden ilmaisukeinona karjala-aunuksessa

ANNELI SARHIMAA

## 1. Taustaksi

Nesessiivisyyttä eli toiminnan suorittamisen välttämättömyyttä ilmaistaan karjala-aunuksessa toisinaan lausein, joista puuttuu finiittiverbi, esimerkiksi:

1) viena: mie šan(on) enämpi mie šanon emmä lähe hot' tällä / pitäy ei muuta n'i / lašemma nuorašša / nuorašša *laškie* / rantua myöten / (133, 1919/KTK: 40)<sup>1</sup> 'minä sano(i)n, enää, minä sano(i)n, emme lähde tällä [veneellä], jos täytyy [lähteä], ei muuta kuin laskemme nuorassa, nuorassa täytyy laskea rantaa pitkin'

2) eteläkarjala: kird'juttau to-- čikko ol, opaššuda, mm. noh, n'i, en t'ienyn-, n'yt miula händ' i *opaššuttoo*. (223, 2A/ AS: 4) 'kirjoittaa [puhujan poika], sisko oli, kouluta. no, en tiennyt-, nyt minun pitää häntä kouluttaa'

3) aunus: min korgevus se haudu roih vai ku // *nostoa* i ulgoa päi / salvoine *loadie* // (418, 725/KTK: 588–589) 'minkä korkuinen haudasta tulee, täytyy nostaa ulkoa päinkin, salvoa'

4) saarekemurteet: heän menöv, pagizov ičel: tämä *keittöä* tämä *paistoa*. (869, 3/ KKN I: 141) 'hän menee, puhuu itselleen: tämä pitää keittää, tämä paistaa'

Samantyyppiseen I infinitiivin käyttöön suomen murteissa ovat jo viime vuosisadan vaihteessa kiinnittäneet huomiota E. N. Setälä, Knut Cannelin,

---

<sup>1</sup> Esimerkkien lähdeviittauksissa ensimmäinen numero viittaa informanttiin, seuraava nauhaan (Karjalan kielen näytteistä poimituissa esimerkeissä tekstiin). Kirjainlyhenne kertoo tekstilähteen, kaksoispistettä seuraava numero litteraation sivun, jolta lause löytyy.

KKN = Eino Leskinen (1932–36) Karjalan kielen näytteitä I–III. Helsinki. KTK = Obraczy karel'skoj reči (1990). Kielennäytekoelman käsikirjoitus. Karjalan Tiedekeskus ja Joensuun yliopisto. Petroskoi – Joensuu. AS = kirjoittajan 1989–1991 Karjalan tasavallassa tekemät haastattelut.

Salu Latvala, Lauri Kettunen, Artturi Kannisto ja Onni Okkonen (ks. tarkemmin Kuiri 1984: 129, 276). Setälän (1883: 148–149) esittämän ja fennistiikassa sittemmin laajaa kannatusta saaneen näkemyksen mukaan infinitiivilauseet ovat syntyneet ellipsin kautta *pitää*-verbillisistä lauseista<sup>2</sup>. Suomen kirjakielen lauseopeissa finiittiverbittömät lauseet esitellään joko vaillinaisina tai elliptisinä rakenteina (ks. esim. Setälä 1973: 108; Penttilä 1963: 423, 665–669; NSL: 64), joista jotkut ovat fraasiutumisen kautta saattaneet saavuttaa jossain määrin itsenäisen ilmaisun aseman.

Myös karjala-aunuksen nesessiivisistä infinitiivilauseista huomattava osa on tulkittava syntaktiseksi tai pragmaattiseksi ellipseiksi (näistä ks. A. Hakulinen 1978: 233–239). Infinitiivinesessiivien joukossa on kuitenkin myös sellaisia, joiden elliptisyys ei lähemmin tarkasteltuna ole lainkaan yksiselitteistä. Ensinnäkin, on syytä pohtia, mikä on katsottava puhutussa kielessä hyvinmuodostuneeksi, siis kieliopillistuneeksi konstruktioksi *p u h u t u n* kielen syntaktisen systeemin näkökulmasta katsottuna. Monet infinitiivinesessiiveistä näyttäisivät nimittäin täyttävän kielioppiin sisältyvälle konstruktiolle asetettavat vaatimukset: ne ovat ilmiselvästi sekä kommunikatiivisesti että rakenteellisesti itsenäisiä, merkitykseltään konventionaalistuneita ja puheyhteisössä laajalti käytettäviä. Lisäksi ne vaikuttavat leksikaalisesti niin varioivilta, että kyseessä ei ole joukko fraasilauseita, vaan pikemminkin karjala-aunuksessa varsin produktiivinen lausemalli.

Toiseksi, herää kysymys niiden kriteerien validiteetista, joita perinnäisesti on sovellettu karjalan syntaksin ominaispiirteitä selviteltäessä. Jos katsomme infinitiivinesessiivien olevan kielisysteemin kannalta vaillinaisia ilmauksia, arvioimme lauseita itse asiassa viime kädessä suomen (kirjakielen) eikä karjalan syntaktisen järjestelmän näkökulmasta käsin – siitä huolimatta, että karjalan tilanne on kahdessa olennaisessa suhteessa täysin erilainen kuin suomen. Ensinnäkin, karjala on olemassa ainoastaan puhutussa muodossa,

<sup>2</sup> Setälän selitystä on jossain määrin myös kritisoitu. Okkonen (1907) arvelee tämänkaltaisen I infinitiivin käytön savolaismurteissa syntyneen monikon 2. persoonan imperatiivin ja infinitiivin yhteenlankeamisen tuloksena. Ikolan (1961: 83) mukaan Setälän selitys ei päde läheskään kaikkiin infinitiivirakenteisiin, vaan osa on selvästi kontaminaatioperäisiä. Saukkonen (1966: 186–189) puolestaan pitää mahdollisena, että tässä tarkasteltavan tyyppiset infinitiivilauseet, kuten eräät muutkin finiittiverbittömät konstruktiot, heijastelisivat reliktinomaisesti verbinmuodon alkuperäistä, lokaalista merkitystä. Kuten Kuiri (1984: 129) toteaa, infinitiivilauseiden alkuperästä ja luonteesta ei toistaiseksi ole olemassa tyhjentävää, kaikki tapaukset kattavaa selitystä; hän itse käsittelee niitä imperatiiviin palautuvina, redusoituneina suorina esityksinä.

ja sen syntaktista järjestelmää on toistaiseksi tutkittu hyvin vähän. Niinpä tarkkaan ottaen ei ole mahdollista osoittaa nimenomaan karjalaista standardinormia, johon vedoten jotakin rakennetta voitaisiin yksiselitteisesti pitää epäkieliopillisena tai edes konventionaalisen järjestelmän vastaisena. Toiseksi, karjala on 1500 vuotta kehittynyt intensiivisessä vuorovaikutuksessa venäjän kielen kanssa, ja on selvää, että se voi jo siksikin rakenteellisesti poiketa suurestikin lähisukukielistään, erityisesti suomesta ja virosta, joiden kontaktit venäjän kanssa eivät koskaan ole olleet yhtä tiiviit.

Infinitiivinessiiveillä on suora syntaktinen vastine venäjässä, vrt. esim. *K komu mne obratit'sja?* 'Kenen puoleen minun [täytyy] kääntyä?'; *Tebe by perestat' kurit'* 'Sinun [pitäisi] lakata tupakoimasta' (Gvozdev 1973: 95–96). Toiminnan suorittamisen välttämättömyyttä ilmaisevat infinitiivirakenteet ovat olleet olennainen osa jo muinaisvenäjän (1000–1300 jKr.) syntaktista systeemiä (SIS 1968: 159; Sprinčak 1960: 96; Vaulina 1988: 65–67). Nykyvenäjässä infinitiivilauseiden semanttinen ja funktionaalinen ala on hyvin laaja, ja niitä käytetään niin kirjakielessä kuin puhekielessä ja murteissakin erittäin paljon (ks. esim. Galkina-Fedoruk 1958: 200–245; Zolotova 1982: 249–273, 1990: 341–350 sekä Mets 1985 ja niissä mainitut lähteet, murteista myös Šapiro 1953: 137–139 ja Dolja 1964: 51–52).

Venäläis-karjalainen syntaktinen parallelismi ja infinitiivikonstruktion puuttuminen sellaisista karjalan lähisukukielistä kuin suomi ja viro viittaavat siihen, että kyseessä voisi olla venäjältä omaksuttu syntaktinen erityispiirre. Maria Müllosten (1967:42) havaintojen mukaan myös vepsässä välttämättömyyttä, mahdollisuutta ja toivottavuutta ilmaistaessa toisinaan käytetään finiittiverbittömiä lauseita, jotka Müllosten niin ikään tulkitsee venäjän infinitiivilauseiden antaman mallin heijastumiksi. Kieltenvälisen vaikutusyhteyden osoittaminen edellyttää kuitenkin aina ilmiön maantieteellisen levinneisyyden ja murretribuution sekä funktionaalisten ja leksikaalisten ulottuvuuksien huolellista analysointia. Karjala-aunusta tutkittaessa syntaksiin kohdistuneen venäjän kielen vaikutuksen selvittäminen on osoittautunut sangen työlääksi ja erittäin aikaa vieväksi tehtäväksi (ks. Sarhimaa 1990). Infinitiivinessiivien alkuperään liittyvien kysymysten tarkasteluun toivon voivani paneutua tulevaisuudessa yksityiskohtaisemmin; tässä artikkelissa lähtöoletuksena on rakenteen venäjänmallisuus.

## 2. Karjala-aunuksen nesessiivisysteemistä

Olen koonnut karjalan-aunuksen nesessiivilauseita käsittelevää opinnäytetäni varten n. 5000–5500 tekstilauseen korpuksen. Lauseet ovat peräisin

karjalankielisistä aineistokokoelmista, joista vanhimmat ovat 1800-luvun lopulta, viimeisimmät haastattelut vuosilta 1989–1992. Korpuksen pohjalta nesessiivilauseiden systeemi näyttäisi synkronisesti tarkasteltuna hahmottuvan seuraavan kaltaiseksi.

Kaikki tai ainakin valtaosan välttämättömyyden asteista ja sävyistä kattaa yhteisitämerensuomalainen *pitää*-verbillinen konstruktio<sup>3</sup>. Sen rinnalla on jo vanhastaan käytetty mm. kopulallista infinitiivirakennetta *on lähteä* 'täytyy lähteä, on lähdettävä'. Tälle konstruktiolle on osoitettavissa tarkka syntaktinen paralleeli pohjoisvenäläisistä murteista (ks. tarkemmin Šapiro 1958; Galkina-Fedoruk 1958: 218–219; Sprinčak 1960: 98), ja Saukkosen (1965b: 465–466) mukaan on erittäin todennäköistä, että lausetyyppi on tullut karjalaan venäjältä<sup>4</sup>. *Pitää*-verbillisten nesessiivien rinnalle on kotiutunut tai kotiutumassa ainakin kolme uutta nesessiivisyyden ilmaisukeinoa. Niistä kaksi, *dolžen-* ja *prihoditsja/pridetsja*-predikaattien varaan rakentuvat konstruktiot, on transparentteja venäläisperäisyyksiä. Kolmas eli tässä puheena oleva infinitiivikonstruktio on mitä todennäköisimmin niin ikään kehittynyt karjalaan venäjän kielen mallin pohjalta, joskin sen historiaa ja kehitystä tarkasteltaessa on suoran lainayhteyden lisäksi otettava huomioon nk. kontaktiuniversaalit venäläis-karjalaisen syntaktisen parallelismin syntyyn stimuloivasti, ohjailevasti tai tukevasti vaikuttaneena tekijänä (ks. Sarhimaa 1992). Välttämättömyyden ilmausten kenttä näyttäisi karjalassa siis olevan tätä nykyä hyvin dynaamisessa variaation ja muutoksen tilassa.

*Prihoditsja/pridetsja*-verbillisistä lauseista ja infinitiivinesessiiveistä olen poiminut vähintään sporadisia esimerkkejä jo vuosisadan vaihteen karjalaa edustavista teksteistä. *Dolžen*-rakenne sen sijaan vaikuttaa uudelta tulokkaalta: sitä esiintyy keski-ikäisille (40–65-vuotiaita) ja nuorille (alle 40-vuotiaita) eteläkarjalan puhujille 1989–1991 tekemissäni haastatteluissa. Olen merkinnyt muistiin jonkin verran esimerkkejä sen käytöstä myös karjalaisien tuttavieni spontaanikeskusteluista, ja havaintojeni mukaan *dolžen*-raken-

<sup>3</sup> *Pitää*-verbin levikistä suomessa ja sukukielissä ks. Saukkonen (1965: 113–134) ja Laitinen (1992: 38–41, 137–138).

<sup>4</sup> *Byti/bylo*-kopulallisena rakennetta tavataan viljalti myös muinaisvenäläisissä kronikoissa. Kirjakielestä ja valtaosasta venäjän murteita se on kuitenkin myöhemmin kadonnut, ja nykykielessä sitä käytetään ainoastaan joissakin pohjoisvenäläisissä murteissa. (Sprinčak 1960: 96–99; Ožegov 1947; Galkina-Fedoruk 1958: 226–227). Venäläis-itämerensuomalaisten kielikontaktien selvittelyn näkökulmasta kiintoisaa on se, että murteet, joissa rakenne on säilynyt, ovat nimenomaan niitä, joiden on vanhastaan oletettu pohjautuvan vahvaan ims. substraattiin.

teita käyttävät eteläkarjalaisten lisäksi myös pohjoiskarjalaa, saarekemurteita tai aunuksenkarjalaa (venäjänsekaisesti) puhuvat.

Nykyiset välttämättömyyden ilmaisukeinot ovat ainakin jossain määrin semanttisesti ja funktionaalisesti eriytyneitä. Aineiston käsittelyn tämänhetkessä vaiheessa on varhaista esittää muuta kuin alustavia arvioita siitä, millaista niiden eriytyminen on. Näyttää kuitenkin siltä, että deonttista moraalista velvollisuutta voidaan nykyisin ilmaista venäjän mukaisesti *dolžen*-rakenteilla ja sattuman sävyttämää välttämättömyyttä (erityisesti saarekemurteissa) *prihoditsja*-rakenteilla<sup>5</sup>. Se, millaisiin välttämättömyyden aspekteihin infinitiivinesessiivit puolestaan liittyvät, on konstruktion funktionaalis-semanttisen »ameebamaisuuden» vuoksi osoittautunut jo paljon vaikeammaksi kysymykseksi. Ongelmia aiheuttaa myös infinitiivilauseiden epämääräinen asema elliptisten ja perinnäisesti hyvinmuodostuneiksi ymmärrettyjen konstruktioiden rajamailla<sup>6</sup> sekä se, että finiittimuotoisen verbin puuttuessa merkityksen tulkinta nojaa vahvasti kontekstiin, situaatioon ja toisinaan jopa puhujan ja kuulijan yhteiseen tietoon maailmasta. Infinitiivinesessiivejä koskevien teoreettisluonteisten kysymysten tarkastelun jätän kuitenkin tuonnetuksi: tässä artikkelissa tarkoitukseni on esitellä tekemääni nesessiiviteistä ja hahmotella sen avulla työhypoteesia siitä, millaisen osaluheen nesessiivien funktionaalis-semanttisesta kentästä infinitiivirakenteet nykykarjalaisten kielitajussa kattavat.

### 3. Nesessiiviteisti

Koostamaani nesessiivikorpuista vaivaa syntaktisten korpustutkimusten yleinen ongelma eli se, että monet konstruktiot ovat tekstifrekvenssiltään hyvinkin alhaisia (ks. esim. Greenbaum 1989: 83 ja siinä mainitut lähteet; Leech 1991: 8–14). Valtaosa tutkimusaineistosta (n. 4000 tekstilauseetta) on

<sup>5</sup> Karjala-aunuksen saarekemurteissa *prihoditsja/pridetsja*-verbiparin merkitys näyttäisi siis olevan hieman eri kuin venäjässä, jossa se Guiraud-Weberin mukaan (1984: 30) ilmaisee ennen muuta luonnonoloista tai sosiaalisista normeista johtuvan pakkoa tai velvollisuutta.

<sup>6</sup> Infinitiivilauseita on toisinaan melko vaikea erottaa paitsi ellipseistä myös mm. sellaisista lauseista, joissa infinitiivi on adverbiaalinen, ks. esim. mahdollisuutta ilmaiseva infinitiivilause: // autettih// autettih toin'i toizellah// kynnettih kel'l'ä eij jollun hevoista n'i / *annettih hevosta k y n' d' y ä* // (102, 1212/KTK: 239); vrt. sm. *onko teillä hevosta m y y d ä*, jonka kaltaiset infinitiivirakenteet ovat nykysuomessa epäproduktiivisia (Leino 1986: 107).

*pitää*-verbillisiä, esimerkkejä muista nesessiivisyyden ilmaisukeinoista sen sijaan on kertynyt suhteellisen vähän: mm. tässä infinitiivinesessiiveiksi kutsumiani lauseita kaikista karjalan murteista yhteensä noin 100. Koska vaihtoehtoisten ilmaisukeinojen esiintymistiheys on läpikäymieni materiaalien perusteella näinkin matala, muita kuin *pitää*-lauseita tuskin tulisi merkittävässä määrin enemmän teksti- tai nauhamateriaalia lisäämällä. Niinpä päätin kokeilla aineiston kartuttamista elisitaatiotestin avulla.

Ajatuksen testimateriaalin käyttämisestä korpusaineiston lisänä sain lukiessani Lea Laitisen suomen murteiden nesessiivilauseita käsittelevää lisen-siaatintutkimusta, jossa subjektin sijaanvalinnan kriteereitä hahmoteltaessa hyödynnettiin peruskoululaisille tehtyä aukkotäydennystestiä (Laitinen 1989: 3–6). Karjala-aunuksen nesessiivilauseiden osalta aukkotäydennys ei luonnollisestikaan voinut tulla kysymykseen, koska kieltä ei ole mielekästä esittää kirjoitetussa muodossa naiiveille puhujille.

Sidney Greenbaum (1989: 88–93) jakaa elisitaatiotestit karkeasti kahdeksi päätyypiksi: 1) performanssipainotteisiin, joissa koehenkilöt joko tuottavat testielementit kokonaan itse tai täydentävät testin laatijan antamia tehtäviä ja 2) evaluaatiopohjaisiin, joiden avulla pyritään selvittämään ilmiöiden samankaltaisuutta, preferenssijärjestystä tai frekvenssiä. Evaluaatiotesteistä erityisen suosittuja näyttävät olleen erilaiset hyväksyttävyydestit (ks. tarkemmin esim. Greenbaum mts. 83–88). Suomalaisista kielentutkijoista jonkin kielellisen ilmiön hyväksyttävyyttä ovat testanneet muun muassa Terho Itkonen (1957), Ilkka Savijärvi (1971) ja Valma Yli-Vakkuri (1978) ja preferenssiä Heikki Leskinen (1969). Myös kielikontaktitutkimuksissa on toisinaan turvauduttu hyväksyttävyyden testaamiseen silloin, kun tavoitteena on ollut selvittää kieleen jo kotiutuneen elementin distribuutiota: esimerkiksi John Harris (1983: 35–38) on pyrkinyt hyväksyttävyydestin avulla hahmottamaan irlanninenglannin potentiaalisesti iiriläisperäisen perfektirakenteen *I have me dinner eaten* (kirj. minulla on päivälliseni syötynä; 'olen syönyt päivälliseni') funktionaalis-semanttisia ulottuvuuksia.

Hyväksyttävyys on aina hyväksyttävyyttä jonkin tietyn (kieli)systemin näkökulmasta. Testin valmistelun aikoihin nesessiivikorpuksen käsitteily oli vasta hyvin alkuvaiheissaan, ja käsitykseni erityisesti infinitiivinesessiivien olemuksesta ja asemasta välttämättömyyden ilmausten joukossa oli varsin erilainen kuin nyt. Osittain sen vuoksi, että niitä ei ole mainittu karjalaa käsittelevässä kirjallisuudessa, pidin infinitiivinesessiivejä sporadisina puheen tason interferenssi-ilmiöinä ja arvelin niiden olevan ominaisia ainoastaan sellaisille puhujille, jotka taitavat karjalaa huomattavasti heikommin kuin venäjää.<sup>7</sup> Koska peruslähtökohtana oli siis olettaus satunnaisheikosta

interferenssistä, jonka primäärilähteenä pidin kielenkantajien kaksi-, puoli- tai sekakielisyyttä, se kielen ulottuvuus, jota halusin testillä kartoittaa, oli ennen muuta puhe (parole).

Käytännössä ainoaksi mahdollisuudeksi jäi käännöstesti. Käännöksiin elisitoituja lauseita on hyödyntänyt karjalan syntaksin tutkimuksessa myös Matti Larjavaara (1990) selvitellessään objektin sijanvalintaa Tunkuan ja Suikujärven – Lehdon murteissa. Tulosten tulkinnassa ja niiden merkitsevyyttä arvioitaessa on käännöspohjaisissa testeissä tietysti otettava huomioon, kuten Larjavaarakin (1990: 420) toteaa, että testin luonne todennäköisesti provosoi koehenkilöt tuottamaan tavallista venäjänmukaisempia rakenteita. Tässä tapauksessa venäjänmukaisuus ei kuitenkaan ole välttämättä pahaksi, koska testin tarkoituksena ei ollut kartoittaa sitä, millaisia infinitiivinesessiivejä karjalaan on kotiutunut – mitä olen parhaillaan selvittelemässä korpuslauseiden avulla – vaan pikemminkin saada tuntumaa siihen, millaisten edellytysten vallitessa kaksikieliset karjalaiset pyrkivät ilmaisemaan nesessiivisyyttä infinitiivilausein.

Tein syyskuussa 1991 viidelletoista eteläkarjalaiseen murrealueeseen kuuluvissa Paatenen ja Sellin kylissä asuvalle koehenkilölle ja yhdelle petroskoi-laiselle kielentutkijakollegalle pienimuotoisen käännöstestin. Se muodostui 98<sup>8</sup> venäjänkielisestä nesessiivilauseesta, jotka esitin testattaville suullisesti ja jotka he välittömästi käänsivät karjalaksi. En erityisesti valmistellut koehenkilöitä testiä varten: selitin yksinkertaisesti, että minun pitäisi saada tietää, miten joitakin asioita sanotaan karjalaksi, ja kysyin, olisiko testattavalla aikaa »vähän auttaa minua karjalan kielen kanssa». Nauhoitetut testit on sit-

---

<sup>7</sup> Myöhemmin aineiston käsittelyn myötä tämä ennakko-oletukseni osoittautui vääräksi, ja infinitiivinesessiivit alkoivat pikku hiljaa hahmottua yhdeksi venäjän vaikutuksen selvittelyn kannalta keskeisimmistä ja kiinnostavimmista karjala-aunuksen nesessiivirakenteista. Testin kannalta hypoteesilla on kuitenkin ollut merkitystä siksi, että en käännöslauseita laatiessani osannut ottaa riittävästi huomioon eri aikamuotoja: infinitiivilauseista 22 on preesensmuotoisia ja vain 2 preteritissä, ja koska karjalassa ims. kielenä ei ole katsottu olevan futuuria, en tullut ottaneeksi mukaan yhtään futuurilauseita. Infinitiivilauseiden osalta jätin tietoisesti testauksen ulkopuolelle myös aspektin mahdollisen vaikutuksen käännökseen; eri tutkijoiden käsitykset aspektin osuudesta infinitiivilauseiden modaalimerkitysten tulkinnassa eroavat kaiken kaikkiaan suuresti (vrt. esim. Nebykova 1969: 42–54 ja Mets 1985: 203–210). Muista *pitää*-verbillisten kanssa kilpailevista nesessiivityypeistä testiin sisältyy myös aikamuoto- ja aspektivariantteja kattavammin.

<sup>8</sup> Alun perin testilauseita oli 100. Niistä kaksi (yksi infinitiivinesessiivi ja yksi *prihodsja*-verbillinen lause) osoittautui kuitenkin kielellisesti epäonnistuneiksi, minkä vuoksi jätin ne jo kentällä testiä tehdessäni pois.

temmin purettu analysointia varten lomakkeille.<sup>9</sup>

Suunnittelin testin siten, että kaikki perusaineiston esille nostamat, *pitää*-verbikonstruktiolle vaihtoehtoiset nesessiivisyyden ilmaisukeinot tulisivat käydyksi läpi. Kustakin ilmaisukeinosta sisällytin testiin 20–25 lausetta (aspektiparia *prihoditsja/pridetsja* käsittelin kahtena eri verbinä). Monet tutkijat ovat elisitaatiotestejä laatiessaan kiinnittäneet erityistä huomiota siihen, että samantyyppiset testielementit ovat tulleet sijoitetuiksi mahdollisimman kauas toisistaan, jotta ne eivät pääsisi suuntaamaan koehenkilöiden ajattelua ja tuotoksia tietyllä tavalla ja siten häiritsemään tulosten luotettavuutta (ks. esim. Itkonen 1957: 270). Koska nimenomaan halusin kevyesti provosoida koehenkilöitäni tuottamaan tietyn tyyppisiä käännöksiä, seurasin tätä periaatetta vain osin. Samaa ilmiötä kartoittamaan pyrkivien lauseiden sijoittelussa noudatin osaksi sirottelperiaatetta, osan samantyyppisistä lauseista taas sijoitin tarkoituksellisesti lähekkäin, sillä halusin usean rakenteellisesti identtisen lauseen peräkkäisellä esiintymisellä saada koehenkilöt kiinnittämään huomiota nimenomaan kyseisen rakenteen olemukseen. Erirakenteiset testilauseet sisälsivät osittain samoja propositioita puettuna erilaisiin ilmiäsiin (esim. ’minun täytyy lähteä’: *mne uhodit’ / ja dolžen uhodit’ / mne prihoditsja uhodit’*), koska halusin saada testiin osallistujat ottamaan tuotoksiansa kautta kantaa vaihtoehtoisten ilmaisukeinojen potentiaaliin vivahde-eroihin. Osan tällaisistakin »sukulaislauseista» sijoitin testissä peräkkäin tai muuten lähekkäin, osan taas muuntyyppisten rakenteiden sekaan.

Testilauseista osan poimin venäjän lauseopeista (Galkina-Fedoruk 1958; Gvozdev 1973; AG 1980), osa taas pohjautuu karjala-aunuksen perusaineistoon sisältyviin karjalankielisiin nesessiiveihin, jotka käänsin venäjäksi niitä tarpeen mukaan modifioiden. Lauseita valitessani ja työstäessäni kiinnitin erityistä huomiota siihen, että venäjänkieliset primarilauseet olisivat nimenomaan puhutulle kielelle ominaisessa, luontevassa muodossa. Edelleen, esittäessäni venäjänkielisiä lauseita koehenkilölle pyrin mahdollisimman »oikeaan» intonaatioon ja esitystapaan, jotka ovat erityisesti infinitiivinesessiivejä tarkasteltaessa olennaisen tärkeitä. Toisinaan venäjänkielinen infinitiivilause nimittäin sisältää sekä ’mahdollisuuden’ että ’välttämättömyyden’ modaalimerkityksen. Tällöin kuulija nojaa puhujan intentiota tulkitessaan

---

<sup>9</sup> Kiitän Ljudmila Markianovaa testiin osallistumisesta ja sitä koskeneista hyödyllisistä huomautuksista. Marjatta Myyrylle lausun lämpimät kiitokseni avusta nauhojen purkamisessa.



performanssin sisältämiin vihjeisiin. Myös lausuman illokutiivinen voima (esim. akselilla toteamus – kehotus – kategorinen käsky) tulee finiittiverbin puuttuessa tulkituksi ensisijaisesti lausuman prosodisten piirteiden (intonaatio, lausepainotus, »puhetapa») sekä para- ja ekstralingvististen tekijöiden (eleet, ilmeet, puhetilanne) perusteella. Niinpä yritin tehdä kulloisestakin intentiostani mahdollisimman eksplisiittisen sanomalla testilauseen tarpeen mukaan esimerkiksi puuskahtavasti (’miten niin Ninan pitäisi valita näistä sulhasista’), suostuttelevan kysyvästi (’pitäiskö lähteä, Andrei’) tai toteavasti (’Olemme myöhässä. Meidän täytyy juosta.’).

#### 4. Infinitiittiset testilauseet ja niiden käänkösvastineet

Lopulliseen 98 nesessiivilauseen testiin sisältyi 24 infinitiivinesessiiviä. Ne saivat koehenkilöiden kääntäminä neljänlaisia karjalankielisiä vastineita: 1) infinitiivilauseen, 2) *pitää*-verbillisen nesessiivilauseen, 3) persoonaisen lauseen (yleensä yksikön tai monikon 2. persoonan imperatiivi) tai 4) muun käänkösvastineen. Luokkaan »muut» olen luokitellut kaikki sellaiset tapaukset, joissa informantti joko ei osannut kääntää lausetta lainkaan tai käänsi sen aivan väärin (esim. lauseelle *molčat!* kirj. ’vaieta’, ’sinun pitää olla hiljaa’; ’ole hiljaa’ yksi informantti antoi täysin järjenvastaisen käänkösvastineen *mää pois t’eält’* ’mene pois täältä’). »Muina» päätin harkinnan jälkeen pitää myös kaikkia sellaisia tapauksia, joissa koehenkilö antaa peräkkäin useita erilaisia käänköksiä (esim. *no, mm nou-, nouše, nošša!* ’no, nouse, pitää nousta’). Käänkösvastineiden jakauma testiaineistossa ilmenee taulukosta 1.

TAULUKKO 1. Venäjänkielisten infinitiivinesessiivien karjalaiset käänkösvastineet.

Käänkösvastine	Esiintymiä	% (N = 384)
Infinitiivilause	151	39,32
<i>Pitää</i> -verbillinen lause	143	37,24
Persoonainen lause	53	13,80
Muu	37	9,64

Kaikkein useimmin venäjkieliset testilauseet saivat siis vastineekseen infinitiivilauseen. *Pitää*-verbillisiä käännöksiä testissä tuli kuitenkin jokseenkin yhtä paljon kuin infinitiivillisiäkin, sen sijaan persoonaisella lauseella venäjän infinitiivinesessiivejä käännettiin karjalaksi huomattavasti harvemmin. Esittelen seuraavaksi testilauseet ja annan muutaman esimerkin tyyppillisistä karjalankielisistä<sup>10</sup> käännöksistä. Venäjänkielisen lauseen jäljessä on suluissa suhdeluku, joka ilmaisee, moniko koehenkilöistä käytti mitäkin käännösvas-  
tinetta. Luvut noudattavat edellä antamaani käännösvastineiden järjestystä.

1) Opozdaem. Nam bežat' (3:13:0:0)

kirj. Myöhästymme. Meille juosta; 'myöhästymme, meidän täytyy juosta'.

- meil'ä *hyp'ät'ä*. opozdaičemma. (4B: 236)<sup>11</sup>
- myöhäššymme. *pid'äy* hypät'ä. (5A: 204)
- meil'l'e *pid'äu* l'äht'ie. myö opo-, mm, myöhäs'- myöhäš-, myöhäs'-  
s'ymme. (5A: 237)

5) Ej by prodat' svoj dom. (6:8:0:2)

kirj. Hänelle (kond.) myydä talonsa; 'hänen pitäisi myydä talonsa'.

- hän'el'l'ä, *myyvvä* oma, ''kod'i. (2A: 230)
- hän'el'l'ö, hän'el'l'ä, *pid'äi*, myyvvä oma kod'i. (4B: 219)

9) Babuška, tebe čitat' teper' gazetu? (6:8:0:2)

kirj. Mummo, sinulle lukea nyt lehteä?; 'mummo, pitääkö (pitäisikö) sinulle nyt lukea lehteä?'

- babuška siul ''*lugie* nyd gazieta? (4A: 235)
- baba, ''*pid'äugo* lugie s'iula gazi'eta? (4B: 236)

16) Kak Nine vybrat' iz etih ženihov? (14:1:1:0)

kirj. Kuinka Ninalle valita näistä sulhasista?; 'kuinka niin Ninan pitää (pitäisi) valita näistä sulhasista?; 'kuinka Nina voi(si) valita näistä sulhasista?'

- kui n'inalla, *val'iččie*, t'äs'- n'äist'ä žen'ihhoista. (5A: 237)
- kui n'inalla *pid'äu*, vibr'oe, omoa, puol (---). (2B: 232)
- kui miulla, kui miula, *vyverin*, heist yks'i, 'ženihäksi. (1A: 208)

17) Tak, ehat' čto-li, Andrej? (7:5:2:2)

kirj. No niin, lähteä vai, Andrei?; 'No niin, Andrei, meidän täytyy lähteä'; 'Lähdettäisiinkö, Andrei?'

<sup>10</sup> Karjalankieliset esimerkit on litteroitu puolikarkeasti. Liudennuksen ja suhuään-  
teisyysyden lisäksi niihin on merkitty neutraalista selvästi poikkeavat painotukset.  
Poikkeavan lausepainon merkinä olen käyttänyt normaalia painokkaammin lausu-  
tun sanan edellä diakriittia ''.

<sup>11</sup> Testiesimerkkien viitteissä annan kasetin numeron ja puolen sekä koehenkilön in-  
formanttinumeron.

- *l'äht'eägö*, andrei. (5A: 237)
- *pid'äü* ajoa, andrei. (1B: 228)
- *ajamma*, andrei. (5A: 204)

24) Mne komu verit'? (13:1:1:1)

kirj. Minulle kelle uskoa?; 'ketä minun pitäisi uskoa?'; 'ketä minä voisin uskoa?'

- miula ked'ä *uškoa?* (2B: 231)
- kel'l'e *uškua?* (4B: 236)
- minulla, ken'el'l'ä, *pid'äü*, usk-. (3A: 233)
- no ' kelle (---) minä *voin* uskua. (5B: LM)

25) Nina, perestan', ili mne rasserdit'sja-to? (3:2:9:2)

kirj. Nina, lopeta, vai minulle suuttua?; 'Nina, lopeta, vai pitääkö minun suuttua?'

- n'ina h'eit'ä, vai miulla, '' *tuškeu. tuškeutuu.* (4B: 219)
- n'ina lope nygöi, el'l'e minä, vain, n'ina lope nygöi, vain minu '' suuttua *pid'äü*. il'i? se on il'i, da? n'ina lope nygöi, vai ''suuttua minun *pid'äü*. (5B: LM)
- n'ina h'eit'ä, il'i mie *tuške,un.* (4B: 236)

32) Mne tol'ko prostit'sja s nim. (9:7:0:0)

kirj. Minulle vain hyvästellä heitä; 'minun täytyy vain hyvästellä heidät'.

- miulla, miulla vai *prostjakžeže* hänen kera. (5A: 204)
- miula *piäü* prostjakše hänen kera. (2B: 232)

33) Mame by vzjat' ključi. (8:8:0:0)

kirj. Äidille (kond.) ottaa avaimet; 'äidin pitäisi ottaa avaimet'

- mamal *ottoa* avaimet. (4A: 235)
- mamalla ottoo *pid'äš*, avaimet. (4B: 236)

40) V škole detjam molčat'. (6:8:1:1)

kirj. Koulussa lapsille vaieta; 'koulussa lasten täytyy olla hiljaa'.

- školašša laps'illa, *olla* een'et't'ä. (5A: 237)
- lapsilla školas *piäü*, mm, een'et olla. ' eenet. laps'in *pid'äü* olla eenet. (1A: 208)
- ko- la- školaš laped, mm *molčitaa.* (3B: 234)

47) Tebe pomogat' detjam, a ne rugat' ih. (5:11:0:0)

kirj. Sinulle auttaa lapsia, ei haukkua heitä; 'sinun pitää auttaa lapsia, ei haukkua heitä'

- siula '' *auttoo* laps'illa, ei heit'ä kirota. (1B: 229)
- s'iulla *pid'äü* '' *auttoo* laps'illa, a ei haukkua. (5A: 237)

48) Ne opozdat' by k poezdu. (5:9:0:2)

kirj. Ei myöhästyä (kond.) junasta; 'ei pitäisi / saisi myöhästyä junasta'.

- ei *opozdajija* poojezdaa. (1A: 227)
- ei *pid'äis* myöhä, myöhä männä poojezdaa. (5A: 204)

55) Mame vzjat' bylo ključi. (murt.) (5:11:0:0)

kirj. Äidille ottaa (preteriti) avaimet; 'äidin piti ottaa avaimet'

- mamalla, ” *ottoo*, avaimet. (1B: 229)
- mamalla, *pid'i ottoo* avaimet. (5A: 237)

56) Pojti bylo mne s vami. (murt.) (3:11:0:2)

kirj. Lähteä oli minulle teidän kanssanne; 'minun oli määrä lähteä teidän kanssanne'

- *läht'ie*, miula, t'ei(j)en kera. (1B: 229)
- *pid'i läht'ie* miulla t'ijän kera. (2B: 231)

63) Molčat'! (7:0:4:5)

kirj. Vaieta!; '[sinun, teidän] täytyy olla hiljaa'; 'ole hiljaa!'

- *olla* eänet't'ö! (2A: 230)
- *ol'e* een'et't'i. (4B: 236)

64) Vstat'! (4:1:9:2)

kirj. Nousta!; '[sinun, teidän] täytyy nousta'; 'nouskaa'

- *nošša!* (5A: 237)
- *noušša pid'äu!* (2B: 231)
- *nouže!* (2A: 230)

65) Ne kurit'! (5:1:10:0)

kirj. Ei tupakoida!; 'ei saa tupakoida,; 'tupakointi kielletty'

- ei *kuuria!* (2B: 231)
- ei *upatrebljaijja*, t'ämä ” paha. (3A: 233)
- ei *pie* kuuria. (5A: 237)
- *älgee* kuurikkua. (5B: LM)
- *el'ä* ” kuur'i. (1A: 208)

66) Ne razgovarivat'! (4:2:10:0)

kirj. Ei keskustella!; 'ei pidä / saa puhua'; 'keskusteleminen kielletty'

- ei, mm *paišša!* (2A: 215)
- ei *pie* paišša. (5A: 237)
- ei *pid'ä* šano n'i mid'ä. (3A: 233)
- *elä* pagiže. (2B: 232)
- *elgee* paiško! (4A: 235)

67) Ogon' potušit'! (8:2:4:2)

kirj. Tuli sammuttaa!; 'pitää sammuttaa tuli'; 'sammuta tuli!'

- *tul'i* ” *šammuttoo!* (2B: 231)
- tuli *piäu* šammuttoo. (1A: 208)

- šammuta tul'i. (4B: 219)
- tul'i šammutakkoo! (1A: 227)

68) Čto vy delaete zdes'? Vam zdes' ne byt'! (3:7:2:4)

kirj. Mitä te teette täällä? Teille täällä ei olla!; 'mitä te teette täällä? teidän ei pidä / te ette saa olla täällä!'

- mid'ä roo'otta t'äs's'ä. t'eil'l'ä t'äs's'ä ei '' olla. (4A: 235)
- mie t'yö roa'atta t'iäl. t'iäl'l'ä, e- mm, ei pie t'e-il'l'ä olla. (1B: 229)
- mid' i t'äššä root't'e? m- el'gee t'äšš n'i mid'ä rook-koo! (1A: 227)

75) Dlja čego mne žit'? (12:2:0:2)

kirj. miksi minulle elää?; 'miksi minun täytyy elää'; 'minkä vuoksi minun pitäisi elää'

- a miks'i miulle eleä? (5A: 204)
- miks miulla pid'äü elee? (2A: 215)

76) Zimoj ved' korov senom kormit'. (6:10:0:0)

kirj. talvellahan lehmä heinällä syöttää; 'talvellahan lehmä pitää syöttää heinällä'

- talvella (---) ved' l'ehmii heinäl'l'ä s'yöt't'ee. (4A: 235)
- talvella ved' pid'äü s'yöt't'ee, hein'al'l'ä lehmä. (4B: 236)

77) Byt' byčku na verevke. (6:6:0:4)

kirj. härälle olla nuorassa; 'härän pitää olla nuorassa'

- olla häkil'l'e, nuoral. (2B: 232)
- häkil'e pid'äy olla nuora. (1A: 208)

83) Detjam molčat' pri vzroslyh. (6:10:0:0)

kirj. lapsille vaieta aikuisten aikana; 'lasten täytyy olla hiljaa aikuisten seurassa'

- laps'illa olla een'et', '' šuur'ien aiga. vahnemmiän aiga, vahnemmiän aiga. (4A: 235)
- laps'il(la) pid'äü, olla een'et vanhemmin, aigaa. (2A: 215)

Testilauseiden ja niiden käännösvastineiden yksityiskohtainen deskriptio nosti esiin sellaisia infinitiivinesessiivien ominaisuuksia kuin morfologinen modus, peruspuhefunktio ja lausuman toissijaiset puhefunktiot, lauseen perusmerkitys ja vaihtoehtoiset semanttiset tulkinnat (välttämättömyys/mahdollisuus ja potentiaaliset erityisvivahteet) sekä modaliteetti. Edelleen, analyysi näiden ja erityyppisten käännösvastineiden koeksistenssistä osoitti, että piirteistä puhefunktio ja modaliteetti selvimminkin korreloivat sen kanssa, miten venäläinen infinitiivinesessiivi kääntyy karjalaksi.

Puhefunktioita karjala-aunuksen infinitiivinesessiiveillä osoittautui olevan kolme: 1. tosiasian esittäminen, kuvaileminen tai siitä tiedottaminen (desk-

riiptiivinen funktio), 2. kysymyksen esittäminen (interrogatiivinen funktio) ja 3. kuulijan toiminnan ohjaileminen (direktiivinen funktio). Niitä periaatteessa vastaavat syntaktiset modukset ovat samassa järjestyksessä väitelause eli deklaraatiivi, kysymyslause eli interrogatiivi ja käskylause eli imperatiivi<sup>12</sup>. Käytännössä puhefunktiot ja lausetyypit eivät kuitenkaan läheskään aina osu tällä tavalla yksiin, vaan kaikenmuotoisia lauseita voidaan käyttää myös muussa kuin tyypilleen ominaisimmassa peruspuhefunktiossa (ks. myös Matihaldi 1979: 200–202; Yli-Vakkuri 1986: 151–; A. Hakulinen 1989: 51–72): esimerkiksi väitelause *Ne opozdat' by k poezdu* (kirj. 'ei myöhästyä junasta'; 'ei pidä myöhästyä junasta') on mahdollista esittää direktiivinä merkityksessä 'älä myöhästy junasta'. Tällaisen toissijaisessa puhefunktiossa esiintyvän lauseen tulkinnan ratkaisevat yleensä prosodiikka ja paralingvistiset piirteet. Myös toissijaisilla funktioilla on eri kielissä taipumus konventionaalistua (ks. esim. Yli-Vakkuri 1986; Matihaldi 1979: 201; Forsberg (käsik.); Zolotova 1982: 253–273; Gusarova – Korobejnikova 1988: 159, 161; Klenina 1989: 211).

Modaliteettien luokittelussa pitäydyn tässä mm. John Lyonsin 1977 (1979: 841–849) käyttämään modaalitulintojen kahtiajakoon deonttinen ja episteeminen<sup>13</sup>. Lausetyypin semanttinen modaalimerkitys 'välttämättömyys' tekee jokaisesta nesessiivilauseesta modaalitulinnaltaan ensisijaisesti deonttisen. Hyvin usein nesessiivilauseeseen kokonaismerkitykseen sisältyy kuitenkin jonkinlaisena »lisämodaliteettina» joko irraalisen morfologisen moduksen (konditionaali tai imperatiivi) tai jonkin lekseemin (lähinnä pragmaattisten partikkelien ja merkitykseltään modaalisten adverbien, esim. *nähtävästi*, *luullakseni* tms.) antama episteeminen sävy. Puhefunktioista kysyvyys ja käskely sisältyvät inherentisti puhujan näkökulman, ja siten ne tuovat niin

<sup>12</sup> Samanlaiseen puhefunktioiden ja lausemodusten luokitteluun on päätenyt Hannele Forsberg suomen murteiden potentiaalilauseita käsittelevässä tutkimuksessaan. Puhefunktioiden ja lausetyyppien keskinäisen vastaamattomuuden syyksi Forsberg toteaa oman aineistonsa pohjalta sen yleisestikin tunnustetun tosiasian, että funktiot eivät luonnollisessa kielessä muodosta absoluuttisia, irrallisia kategorioita. Ongelman onnistuneena ratkaisuna hän pitää Givónin prototyypisemantiikan pohjalta hahmottelemaa ajatusta puheaktijatkumoista: puheaktityypit – joita on maailman kieliin selvimmin ja pysyvimmin kieliopillistunut kolme tai neljä (deklaraatiivit, interrogatiivit ja imperatiivit) – edustavat Givónin näkemyksen mukaan prototyypisiä kategorisia huippuja moniulotteisella funktionaalisella jatkumolla, joka järjestyy useiden sosiaalipsykologisten ulottuvuuksien mukaan ja jolla erilaiset prototyypit voivat värittää toisiaan. (Forsberg, käsik.)

<sup>13</sup> Modaalisuuden määritelmistä ja modaliteettien erottelusta lingvistiikassa ja kielifilosofiassa ks. Laitinen 1992: 151–154.

ikään nesessiivilauseeseen episteemisen ulottuvuuden. Käsittelen seuraavaksi puhefunktion ja modaliteetin suhdetta eri tyyppisiin karjalannoksiin, erityisesti infinitiivikäännöksiin.

## 5. Korrelaatio-suhteita

Taulukon osoittamien korrelaatio-suhteiden tarkastelua varten jaan kään-  
nösvastineet infinitiivilauseiden suhteellisen osuuden perusteella neljään  
ryhmään: A) yli 50 %, B) 41–50 %, C) 31–40 % ja D) alle 30 % infinitii-  
vikäännöksiä.

Ryhmään A) kuuluvista lauseista kolmessa (16, 24, 75) infinitiivisyys do-  
minoi erittäin voimakkaasti (yli 70 prosenttia käännöksistä). Yhteistä esi-  
merkeille on se, että ne ovat kaikki puhefunktioltaan interrogatiivisia ja vie-  
läpä siten, että funktio on eksplisiittisesti ilmaistu kysymyssanalla. Kysymys-  
sanallisten interrogatiivien kääntyminen karjalaksi infinitiivilausein on itse  
asiassa varsin odotuksenmukaista, tunnetaanhan konstruktio-tyyppi vanhas-  
taan karjalan lisäksi suomen itämurteista, lyydistä ja vepsästä, joissa ne  
Saukkosen (1966: 189–194) mukaan heijastavat ims. kielten itäryhmään jo  
kauan sitten kotiutunutta venäjän vaikutusta.

Myös lauseessa 67 infinitiivin dominanssi on selvä (infinitiivejä 50 ja *pi-  
tää*-verbillisiä 12 prosenttia). *Pitää*-verbillisten käännösten vähäisyys ei tässä  
sinänsä ole hämmästyttävää, sillä kuten taulukosta näkyy, ne ovat tyyppillisiä  
ennen muuta neutraaleille deklaratiiveille. Taulukon antamaa yleiskuvaa vas-  
ten tuntuu sen sijaan hieman oudolta se, että persoonaisia lauseita – jotka  
näyttäisivät olevan nimenomaan direktiiveille ominainen käännösvastine –  
on tässä käännöksistä vain neljäsosa (25 prosenttia). Infinitiivitendenssi se-  
littynee tässä tapauksessa siitä, että koska lauseen 67 propositio on toden-  
näköisesti jonkin verran epätyypillisempi arkipäivän kielenkäyttötilanteiden  
kannalta kuin edeltävien lauseiden 63–66 sisällöt, sen asiasisällön välittä-  
minen karjalaksi on ollut helpointa suoran käännöksen avulla. Yli puolet  
testattavista on turvautunut infinitiivikäännöksiin myös lauseissa 32 ja 33.  
Ensin mainitussa on nähtävissä pieni prosentuaalinen ero infinitiivillisten ja  
*pitää*-verbillisten käännösten jakaumassa infinitiivien hyväksi, jälkimmäinen  
taas on saanut täsmälleen yhtä usein käännösvastineekseen infinitiivin kuin  
*pitää*-verbillisenkin lauseen.

B) Taulukko 2 osoittaa, että lähes puolet (41–50 prosenttia) lauseiden 17,  
47, 48, 55 ja 63 käännöksistä on infinitiivisiä. Kahdessa ensimmäisessä testi-  
lauseen deonttiseen perusmerkitykseen liittyy selvästi episteeminen lisämerki-  
tys: lause 17 on kysyvä, 47 taas ilmeisen moralisoiva, »sormi pystyssä neu-

vova». Myös lauseille 48 ja 55 on niin ikään osoitettavissa yhteinen nimittäjä: kumpikin sisältää hankalasti kääntyvän verbin. Lauseessa 48 koehenkilöistä vain kaksi käytti epäröimättä omaperäistä *myöhästyö*-verbiä, kolme muuta löysi sen pienen haeskelun jälkeen, ja loput 10 käytti venäjän *opozdat'*-verbiä, jonka mukautumisaste karjalan morfosyntaksiin vaihteli täysin venäläisestä koodinsekoituslekseemistä jokseenkin karjalaistuneeseen lainaan<sup>14</sup>. Lauseen 55 preteritimuodon kääntäminen karjalaksi näyttää niin ikään olleen monelle testattavista hankalaa, mikä saattaisi ainakin osaksi johtua siitä, että venäjässä preterimuotoisen kopulan sisältävät infinitiivirakenteet ovat leimallinen murrepiirre. Tässäkin tapauksessa olisin taipuvainen selittämään infinitiivikäännösten korkeahkon frekvenssin kielellisistä vaikeuksista johtuvaksi. Lauseen 63 saamien infinitiivikäännösten määrä sen sijaan on hieman hämmentävä sen vuoksi, että puhefunktioltaan direktiivisenä olisin olettanut sen tulevan käännetyksi ennen muuta persoonaisella rakenteella, vrt. lauseet 63–67. Luulisin, että koska lause 63 on tyyppinsä ensimmäinen testin aikana, joillakin testattavista on voinut tulla orientoitumisongelmia. Mahdollista on myös se, että lause on tulkittu verbin perusmuodoksi eikä direktiiviseksi imperatiivilauseeksi, jollaiseksi se oli tarkoitettu.

C) Lauseiden 5, 9, 40, 65, 76, 77 ja 83 käännöksistä 31–40 prosenttia on infinitiivisiä. Näistä ainakin lauseet 5 (konditionaali), 9 (kysyvä), 76 (*ved'* eli suomen *hAn*-partikkeliä vastaava modaalipartikkeli) voidaan selittää edellisessä kohdassa esille tulleen episteemisyys-sävytteisyyden avulla. Lauseessa 5 infinitiivitendenssiä provosoivana elementtinä näyttäisi irreaalisen merkitysisällön lisäksi olleen konditionaalin tunnus *by*: sen välittäminen karjalaan sai kahdeksan koehenkilöä takeltelemaan käänöksessään. Kielivaikeudet näyttäisivät osin olevan myös lauseen 65 saamien infinitiivivastineiden taustalla: karjalassa ei nimittäin ole verbiä 'vaieta', mikä lienee saanut ainakin osan testattavista turvautumaan suoraan, useimmissa tapauksissa venäjän *molčat'*-verbin varaan rakentuvaan käännökseen. Lauseiden 40, 77 ja 83 infinitiivikäännösten määrää en sen kummemmin osaa selittää.

D) Testilauseiden 1, 25, 56 ja 68 saamista karjalankielisistä vastineista vain alle 20 prosenttia oli infinitiivillisiä. Taulukon viitoittamien yleislinjojen pohjalta selittyy parhaiten lause 1: neutraalina deklaraatiivinahan sen kuuluakin tulla käännetyksi *pitää*-verbin avulla. Deklaraatiivisuus on ominaista

<sup>14</sup> Koodinvaihdon, koodien sekoittamisen ja erityyppisten lainojen erottelukriteereitä on viime aikoina kehitellyt amerikansuomalaisten kielten aineiston pohjalta Timo Lauttamus (1990; 1992).



## Infinitiivirakenne nesessiivisyyden ilmaisukeinona karjala-aunuksessa

TAULUKKO 2. Testilauseiden modalityteetti, puhefunktio ja käänkösvastineiden prosentuaalinen jakauma konstruktioitypeittään.

N = 16. D = Deonttinen, E = Episteeminen, De = Deklaratiivinen, Di = Direktiivinen, In = Interrogatiivinen; Inf = Infinitiivilause, Pers. = Persoonainen lause.

Testilause	Modali- teetti	Puhe- funktio	Käänkösvastine / %			
			Inf.	Pitää	Pers.	Muu
1. Opozdaem. Nam bežat'.	D	De (Di)	18,75	81,25	—	—
5. Ej by prodat' svoj dom.	D (E)	De	37,5	50	—	12,5
9. Babuška, tebe čitat' teper' gazetu?	D	In	37,5	50	—	12,5
16. Kak Nine vybrat' iz etih ženihov?	D (E)	In	87,5	6,25	6,25	—
17. Tak, ehat', čto-li, Andrej?	D (E)	In (De, Di)	43,75	31,25	12,5	12,5
24. Mne komu verit'?	D (E)	In (De)	81,25	6,25	6,25	6,25
25. Nina, perestan', ili mne rasserdit'sja-to?	D	In	18,75	12,5	56,25	12,5
32. Mne tol'ko prostit'sja s nim.	D	De	56,25	43,75	—	—
33. Mame by vzjat' ključii.	D (E)	De	50	50	—	—
40. V škole detjam molčat'.	D	De	37,5	50	6,25	6,25
47. Tebe pomogat' detjam, a ne rugat' ih.	D (E)	De	45,25	68,75	—	—
48. Ne opozdat' by k poezdu.	D (E)	De / Di	45,25	56,25	—	12,5
55. Mame vzjat' bylo ključii.	D	De	45,25	68,75	—	—
56. Pojti bylo mne s vami.	D	De	18,75	68,75	—	12,5
63. Molčat'!	D (E)	Di	43,75	—	25	31,25
64. Vstat'!	D (E)	Di	25	6,25	56,25	12,5
65. Ne kurit'!	D (E)	Di	31,25	6,25	62,5	—
66. Ne razgovarivat'!	D (E)	Di	25	12,5	62,5	—
67. Ogon' potužit'!	D (E)	Di	50	12,5	25	12,5
68. Čto vy delaete zdes'? Vam zdes' ne byt'!	D (E)	De (Di)	18,75	43,75	12,5	25
75. Dlja čego mne žit'?	D (E)	In (De)	75	12,5	6,25	6,25
76. Zimoi ved' korov senom kormit'.	D (E)	De	37,5	62,5	—	—
77. Byt' byčku na verevke.	D	De	37,5	37,5	—	25
83. Detjam molčat' pri vzroslyh.	D	De	37,5	62,5	—	—

myös lauseille 25 ja 68. Viimeisen osalta *pitää*-käänkösten dominanssi hämmästyttää myös siksi, että edeltäneet viisi rakenteeltaan ja modaalimerkityksiltään samantyyppistä lausetta on voittopuolisesti käänköetty persoonaisin rakentein. 25:n ja 68:n neutraaliuskin on jokseenkin kyseenalaista sen vuoksi, että kumpikin sisältää jokseenkin selkeästi ilmaistun uhkauksen: »vai pitääkö minun suuttua»; »häipykää, tai...». Lauseen 56 olisi niin ikään odottanut konditionaalisuutensa vuoksi pyrkivän kääntymään infinitiivilauseena.

Näyttää siis siltä, että piirre '(neutraali) deklaraatiivisuus' saattaa olla konditionaalisuutta voimakkaampi käänkösvastineen valintaa ohjaava tekijä.

Tiivistäen voi siis todeta, että infinitiivitendenssin takaa löytyy yleensä jokin seuraavista kolmesta tekijästä: 1. lause on puhefunktioltaan interrogatiivinen, mieluiten vielä siten, että funktio saa selvimmän mahdollisen kieliopillistuneen ilmiänsä, ts. lause sisältää kysymyssanan; 2. lauseen deonttista perusmerkitystä modifioi joko irreaalisen moduksen (konditionaali tai imperatiivi), puhefunktion tai leksikaalisten elementtien merkityksen tuoma episteeminen sävy ja 3. lauseen kääntämisessä on kielellisiä vaikeuksia.

Kuten taulukosta 1 kävi ilmi, infinitiivi- ja *pitää*-verbi-käännösten kokonaisfrekvenssi on testiaineistossa jokseenkin sama. Tästä ei kuitenkaan voi tehdä kovin pitkälle meneviä päätelmiä siitä, mikä on niiden todellinen painoarvo karjala-aunuksen nesessiivisysteemissä, ilman että otetaan huomioon myös eri tyyppisten käännösten yleisyys yksittäisten puhujien tuotoksissa.

TAULUKKO 3. Käänkösvastineiden jakauma testilauseittain ja informanteittain.

INFINITIIVI

Testilause	Informantti															LM
	204	219	237	234	235	236	230	231	232	233	208	228	229	215	227	
1		X			X			X					X			
5					X		X						X		X	
9		X		X	X						X		X			
16	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
17		X	X		X		X						X	X	X	
24	X	X	X	X	X	X	X	X			X	X	X	X	X	
25		X										X	X			
32	X	X	X	X	X	X	X	X				X				
33	X	X	X		X		X	X					X		X	
40			X		X		X	X				X				
47		X		X			X					X	X		X	
48					X		X	X			X					X
55				X									X		X	
56				X			X						X			
63			X	X			X	X			X		X			
64			X	X					X	X			X	X		
65				X				X					X	X		
66				X				X					X	X		
67			X		X	X		X	X			X	X	X		
68			X		X		X									
75	X	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X		X	
76				X	X		X			X			X		X	
77	X		X		X	X			X						X	
83		X	X	X	X								X		X	
Yht.	6	10	14	14	15	7	14	10	5	3	6	8	18	8	12	1

Infinitiivirakenne nesessiivisyyden ilmaisukeinona karjala-aunuksessa

PITÄÄ

Testilause 1	X	X		X	X		X	X		X	X	X	X		X	X
5		X		X			X	X	X	X		X		X		X
9	X		X			X	X	X	X	X				X		X
16								X								
17				X				X		X		X				X
24										X						
25										X						X
32									X	X	X		X	X	X	X
33				X		X			X	X	X	X		X	X	X
40	X					X			X	X	X			X	X	X
47	X		X		X	X		X	X	X	X			X		X
48	X	X	X			X			X	X			X	X		X
55	X	X	X		X	X		X	X		X	X		X		X
56	X	X	X		X	X		X	X		X	X		X	X	
63																
64								X								
65			X													
66			X							X						
67				X							X					
68		X		X					X	X		X	X	X		
75								X						X		
76	X	X	X			X		X	X		X	X		X		X
77				X				X			X		X	X		X
83	X					X	X	X	X	X	X	X		X		X
Yht.	9	7	8	7	4	9	3	12	13	14	11	9	5	14	4	14

PERSOONAINEN

Testilause 1	Informantti														LM	
	204	219	237	234	235	236	230	231	232	233	208	228	229	215		227
5			X													
9																
16																
17	X								X							
24																X
25	X		X		X	X		X	X		X			X	X	
32																
33																
40				X												
47																
48																
55																
56																
63	X	X				X									X	
64	X	X				X	X				X	X			X	X
65	X	X			X	X	X		X		X	X			X	X
66	X	X			X	X	X		X		X	X			X	X
67	X	X			X		X								X	
68											X				X	

75																
76																
77																
83																
Yht.	7	5	2	1	4	5	4	1	4	0	5	3	0	1	7	4
MUU																
Testilause 1																
5	X					X					X					
9												X			X	
16																
17						X					X					
24									X							
25				X			X									
32																
33																
40		X											X			
47																
48				X								X				
55							X			X						
56										X		X				X
63									X	X				X		X
64					X					X						
65																
66																
67										X						X
68	X					X		X								X
75										X						X
76																
77		X					X			X		X				
83																
Yht.	2	2	0	2	1	3	3	1	2	7	2	4	1	1	1	5

## 6. Yksilökohtaista variaatiota

Taulukosta 3 näkyy hyvin selvästi se, että koko aineistoa ajatellen tietyt ilmaisukeinot keskittyvät tiettyjen informanttien puheeseen. Edelleen, joillakin koehenkilöillä on dominoivana jokin nimenomainen ilmaisukeino, ts. yli puolet käänöksistä on infinitiivisiä, *pitää*-verbillisiä tai persoonaisia. Toiset taas ovat kääntäessään ilmeisen luontevasti hyödyntäneet eri mahdollisuuksia, eikä minkään käänösvastineen frekvenssi nouse näiden koehenkilöiden tuotoksissa huomattavasti muita yleisemmäksi.

Eri ilmaisukeinoja on vaihdellen käyttänyt kuusi testiin osallistunutta, joista neljä on naisia (204, 236, 208, 231) ja kaksi (219 ja 228) miehiä. Vuonna 1957 syntynyttä miestä lukuun ottamatta he ovat syntyneet

1920–1930-luvuilla. He ovat kaikki jokseenkin täydellisen kaksikielisiä, kotikielenä jokaisella on kuitenkin aina ollut ensisijaisesti karjala.

Johonkin tiettyyn käännösvastineeseen mieltyneitä koehenkilöitä otokseen on osunut yhteensä kymmenen. Heistä neljä (yksi mies ja kolme naista) on kääntänyt yli puolet testilauseista *pitää*-verbillisenä (232, 233, 215 ja LM) ja kuusi (kaikki naisia) infinitiivilauseella (237, 234, 235, 230, 229, 227). *Pitää*-verbiä suosineet ovat kaikki eri-ikäisiä (mies on syntynyt 1949, naisista vanhin 1925 ja nuorin 1978). Ainoastaan miehellä on tätä nykyä ensisijaisena kotikielenä karjala. Vanhimman naisen pitäytymistä verbillisiin käännöksiin en osaa selittää: kyseessä on aidosti naiivi kielenkantaja, joka puhuu sekä venäjää että karjalaa sujuvasti, äidinkieltään tosin enimmäkseen hyvin seka-kielisesti, ja joka ei testitulanteessakaan kiinnittänyt tietoisesti huomiota puheeseensa. Kolmea muuta testattavaa sen sijaan yhdistää se, että he olivat »lingvistikaisesti tietoisia»<sup>15</sup> ihmisiä, jotka ymmärsivät asian niin, että kielen-  
tutkijana halusin saada heiltä mahdollisimman puhdasta karjalaa edustavia lauseita.

Infinitiivikäännöstä suosineista naisista vanhin (230) on syntynyt vuonna 1919 ja nuorin (235) vuonna 1949, muut 1920–30-luvuilla. Kielenulkoisia syitä, jotka mahdollisesti selittävät venäjänmukaisen käännöksen suosittuutta, löysin tähän ryhmään kuuluvien koehenkilöiden taustoista ainakin yhden: melkein kaikki puhuvat hyvin paljon venäjää. Kolmella (237, 234 ja 235) osa perheenjäsenistä on syntyperäisiä venäläisiä, ja kodin ensisijainen kommunikaatiokieli on niin muodoin venäjä. Kaksi muuta (230 ja 229) taas ovat leskiä, jotka asuvat itsekseen ja puhuvat naapurien ja ystäviensä kanssa »kui konža tulou», milloin mitenkään. Kuudes informanteista (227) sen sijaan kertoi puhuvansa sekä kotona että ystäviensä ja sukulaisten kanssa lähes yksinomaan karjalaa. Hänen venäjän kielen taitonsa vaikutti kaiken kaikkiaan jonkin verran heikommalta kuin muiden testattavien. Infinitiivien runsaus testissä selittynee hänen osaltaan yksinkertaisesti siten, että hän ei innostukseltaan kyennyt keskittymään kääntämiseen – hän olisi il-

<sup>15</sup> LM:n eli Ljudmila Markianovan lisäksi puristisuuteen pyrkivät Vladimir Ivanovič Lokkin, jonka äidiltä Anna Ivanovna Lokkinalta petroskoilaistutkijat ovat vuosien varrella tallentaneet lukuisia itkuja ja loitsuja, sekä 12-vuotias ystäväni Tanja Gavrilova, joka testattavana ollessaan vältteli venäläisperäisyyksiä niin tehokkaasti, että tuli välillä paitsi pistelleeksi sekaan suomea myös korvanneeksi mm. karjalaan vanhastaan kotiutuneita venäläisiä konjunktioita englannin vastaavilla, esim. laps’ellä pid’äu, molčat’, pri äit’ii, and is’ää, änd kaikk’ie, vrostojoks- kere. (3A: 233) ’lapsen täytyy vaieta (sic! ven. pri ’aikana’) äidin (pro: maman) ja isän (pro: tatan/papan) ja kaikkien täysikasvuisten aikana’.

meisesti halunnut kertoilla itsestään ja elämästään enemmänkin – ja turvautui sen vuoksi suoriin käännöksiin lauseiden merkityssisältöä erityisesti pohjimatta.

## 7. Lopuksi

Olen tässä artikkelissa pyrkinyt hahmottelemaan työhypoteesia siitä, millaisen osa-alueen nesessiivien funktionaalisesta ja semanttisesta kentästä infinitiivinesessiivit nykykarjalassa kattavat. Testianalyysin pohjalta konstruktion puhtaasti semanttisista ulottuvuuksista on varsin vähän sanottavaa. Päinvastoin kuin *dolžen-* ja *prihoditsja/pridetsja* -konstruktiolle infinitiivinesessiiveille ei ainakaan testin perusteella ole osoitettavissa mitään tiettyä modaalisuuden vivahdetta, jonka ilmaisemiseen niitä ensisijaisesti käytettäisiin. Lauseiden jokseenkin ainoaksi selkeästi erottuvaksi ja potentiaalisesti distinktiiviseksi piirteeksi näyttäisi testin valossa jäävän se, että nesessiiveille ominaista deonttista perusmerkitystä monesti modifioi episteeminen merkitysvivahde. Huomattavan usein episteemisuuden lähteenä on puhujan/kuulijan infinitiivilauseelle osoittama toissijainen puhefunktio.

Puhefunktioiden korostunut asema infinitiivinesessiivien osa-aluetta tarkasteltaessa on sinänsä varsin järkeenkäypää. Infinitiivilauseistahan puuttuu verbi, joka strukturaalis-semanttisena ytimenä loisi sekä lauseelle että lausumalle tietyn merkityskehikon. Modaalitransformaatio, joka yleensä tuottaa pintarakenteeseen lauseen nesessiivisyyden selkeästi ilmaisevan lekseemin (esim. *pitää, täytyy, on pakko* jne.), jää infinitiivilauseissa leksikaalista reaalitumaa vaille. Niinpä infinitiivilauseiden nesessiivinen merkitys nojaakin kaikilla tasoilla puhtaasti hypoteettiseen 'välttämättömyyden' komponenttiin, joka on postuloitavissa lauseisiin ennen muuta puhetilanteeseen sisältyvien vihjeiden avulla.

Kolmen universaalispohjaisen peruspuhefunktion lisäksi infinitiivinesessiiveillä on karjala-aunuksessa mahdollisesti neljäskin konventionaalistunut tehtävä. Infinitiivilauseiden saamat käännökset paljastivat, että kielellisen ongelman kohdatessaan koehenkilöt hyvin usein turvautuivat suoraan käännöksen. Se ei vielä sinänsä ole millään tavalla ihmeellistä: niin todennäköisesti tekisi meistä jokainen. Kiinnostavaksi asian tekee kuitenkin se, että sekä muiden testilauseiden että korpusesimerkkien valossa näyttää siltä, että kielellisiä prosessointiongelmia kohdatessaan karjalaiset kaiken kaikkiaan käyttävät varsin usein nimenomaan infinitiivilauseita eräänlaisena diskurssi-strategiana.

Alun perin ajatukseni oli testin avulla tavoittaa jonkinlaista sukupolvi- taista variaatiota infinitiivinesessiivien frekvenssissä ja distribuutiossa. Kuten helposti käy Karjalassa, ne jotka osasivat kieltä niin hyvin että suostuivat testattavikseni, olivat useimmiten eläkemummoja. Vaikka aineisto näin painottuikin vanhimman polven naisten kieleen, infinitiivinesessiivien käyttö osoittautui jossain määrin henkilökohtaiseksi ominaisuudeksi; testattavan iällä ei kuitenkaan ollut niinkään keskeistä merkitystä kuin sillä, miten voimakaina venäjän kielen mallit ovat puhujan mielessä. Infinitiivilauseiden käyttöä säänteleviksi osoittautuivat myös sellaiset psykososiaaliset tekijät kuin testattavan kyky keskittyä ja hänen kielitietoisuutensa.

## LÄHTEET

- AG 1980 = Grammatika russkogo literaturnogo jazyka I–II. N. Ju. Švedova (toim.). Moskva.
- DOLJA, T. G. 1964: Bezličnye predloženiya v govorah Zaonež’ja Karel’skoj ASSR. — Učene zapiski Petrozavodskogo universiteta, s. 45–55. Karel’skoe knižnoe izdatel’stvo. Petrozavodsk.
- FORSBERG, HANNELE (käsik.): Suomen murteiden potentiaali. Lisensiaatintutkielman käsikirjoitus. Joensuun yliopisto.
- GALKINA-FEDORUK, E. M. 1958: Bezličnye predloženiya v sovremennom russkom jazyke. Izdatel’stvo Moskovskogo universiteta. Moskva.
- GREENBAUM, SIDNEY 1989. Good English and the grammarian. Longman. New York and London.
- GUIRAUD-WEBER, MARGUERITE 1984: Les propositions sans nominatif en russe moderne. Bibliotheque russe de l’institut d’études slaves, LXIX. Paris.
- GUSAROVA, N. D. — M. A. KOROBJNIKOVA 1988: O funkcijah infinitivnyh predloženiij v jazyke fol’klornyh žanrov. — Jazyk russkogo fol’klora, s. 157–164. Petrozavodsk.
- GVOZDEV, A. N. 1973: Sovremennyj russkij literaturnyj jazyk II. Sintaksis. Prosvěščenie. Moskva.
- HAKULINEN, AULI 1978: Nollien syntaksia. — Rakenteita. Juhlakirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6. 2. 1978, s. 233–253. Turku.
- 1989: Keskustelun luonnehtimisesta konteksti- ja funktionaalisten tekijöiden nojalla. — Kieli 4. Suomalaisen keskustelun keinoja, s. 41–72. Auli Hakulinen (toim.). Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki.
- HARRIS, JOHN 1983: The Hiberno-English »I’ve it eaten» construction: what is it and where does it come from? — Teanga 3, s. 30–43. Dublin.
- IKOLA, OSMO 1961: Das Referat in der finnischen Sprache. Syntaktisch-stilistische Untersuchungen. Suomalaisen tiedeakatemian toimituksia, sarja B, nide 121. Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1957: Mellakoihin vai mellakkoihin? — Virittäjä 61, s. 259–285.
- KLENINA, A. B. 1989: Prostoje predloženie v sovremennom russkom jazyke. Teorija i upražnenija. Russkij jazyk. Moskva.
- KUIRI, KAIJA 1984: Referointi Kainuun ja Pohjois-Karjalan murteissa. SKST 405. Helsinki.

- LAITINEN, LEA 1989: Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesessiivirakenteiden morfosyntaksia ja semantiikkaa. Julkaisematon liseniaatintutkimus. Helsingin yliopisto.
- 1992: Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppia. SKST 569. Helsinki.
- LARJAVAARA, MATTI 1990. Karjalan kielen partitiiviobjekti. — *Virittäjä* 94, s. 419–437.
- LAUTTAMUS, TIMO 1990: Borrowing, Code-switching, and Shift in Language Contact: Evidence from Finnish-English Bilingualism. — *Language Contacts East and West*. Muusa Ojanen ja Marjatta Palander (toim.). *Studies in Languages* 22, s. 32–53. University of Joensuu. Joensuu.
- 1992: Lainaaminen ja koodinvaihto: havaintoja amerikansuomalaisten kielistä. — *Virittäjä* 96, s. 3–16.
- LEECH, GEOFFREY 1991: The state of the art in corpus linguistics. — *English Corpus Linguistics*. Karin Aijmer ja Bengt Altenberg (toim.), s. 8–29. Longman. London and New York.
- LEINO, PENTTI 1986: Infinitiivin asema lauseessa. — *Kieli* 1, s. 103–156. Pentti Leino ja Jyrki Kalliokoski (toim.). Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki.
- LESKINEN, HEIKKI 1969: Eräs 3. p:n possessiivisuffiksin viittaussuhde. — *Virittäjä* 73, s. 432–434.
- LYONS, JOHN 1977: *Semantics* 2. Cambridge.
- MATIHALDI, HILKKA-LIISA 1979. *Nykysuomen modukset. Kvalitatiivinen analyysi*. Acta Universitatis Ouluensis B: Humaniora 7. Oulu.
- METS, N. A. 1985: *Praktičeskaja grammatika ruskogo jazyka dlja zarubežnyh prepodavatelej-rusistov*. N. A. Mets (toim.). Russkij jazyk. Moskva.
- MULLONEN, MARIA 1967: O vlijanii sintaksičeskogo stroja ruskogo jazyka na vep-skij jazyk. — *Pribaltijsko-finskoe jazykoznanie*, s. 39–43. Moskva — Leningrad.
- NEBYKOVA, S. I. 1969: Infinitivnye predloženija i modal'nost' (na materiale »Poslovic ruskogo naroda» V. I. Dalja). — *Filologičeskie nauki*, s. 42–54. Moskva.
- NSL = Hakulinen, Auli — Fred Karlsson 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Gummerus. Jyväskylä.
- OKKONEN, ONNI 1907: Eräs omituinen I:sen infinitiivin käytäntö. — *Virittäjä* 11, s. 149–151.
- OŽEGOV, S. I. 1947: Ob odnoj forme dolženstvovanija v ruskom jazyke. — *Doklady i soobščeniya filologičeskogo fakul'teta MGU*, vyp. 2., s. 23–26. Moskva.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielen lauseoppi*. WSOY. Porvoo — Helsinki.
- ŠAPIRO, A. B. 1953: *Očerki po sintaksisu russkih narodnyh govorov*. Stroenie predloženija. Nauka. Moskva.
- SARHIMAA, ANNELI 1990: Karjalan kielen syntaksiin kohdistuneen venäjän interferenssin tutkimisesta. — *Virittäjä* 94, s. 438–455.
- 1992: Karelian Sprachbund? Theoretical basis of the study of Russian/Baltic-Finnic contacts. — *Finnisch-ugrische Forschungen*, Band L, Heft 3/1991, s. 209–219. Helsinki.
- SAUKKONEN, PAULI 1965a: Itämerensuomalaisten kielten tulosijainfinitiivirakenteiden historiaa I. SUST 137. Helsinki.
- 1965b: Russisches in finnischen Satzkonstruktionen. — *Congressus secundus internationalis fenno-ugristarum*. Helsingiae habitus 23.–28. VIII 1965. Pars I, 462–468. Helsinki.
- 1966: Itämerensuomalaisten kielten tulosijainfinitiivirakenteiden historiaa II. SUST 140. Helsinki.
- SAVIJÄRVI, ILKKA 1971: »Kirves on työkalu hakata puita». Havaintoja ensimmäisen infinitiivin lyhyemmän muodon käytöstä. — *Virittäjä* 75, s. 280–295. Helsinki.



- SETÄLÄ, E. N. 1883: Tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä. Helsinki.
- 1973. Suomen kielen lauseoppi. 16., tarkastettu painos. Otava. Keuruu.
- SIS 1968 = Sravnitel'no-istoričeskij sintaksis vostočnoslavjanskij jazykov. Tipy prostogo predloženiya. V. I. Borkovskij (toim.). Nauka. Moskva.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia
- SPRINČAK, Ja. A. 1960: Očerk russkogo istoričeskogo sintaksisa (prostoe predloženie). Gosudarstvennoe učebno-pedagogičeskoe izdatel'stvo »Radjanska škola». Kiev.
- SUST = Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia.
- VAULINA, S. S. 1988: Evoljucija sredstv vyraženiya modal'nosti v russkom jazyke (XI—XVII vv.) Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta. Leningrad.
- YLI-VAKKURI, VALMA 1978: »Hän sanoi nimekseen Virtanen». — Rakenteita. Juhla-kirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6. 2. 1978, s. 306—322. Helsinki.
- 1986: Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö. — Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28. Turku.
- ZOLOTOVA, G. A. 1982: Kommunikativnye aspekty russkogo sintaksisa. Nauka. Moskva.
- 1990: O russkih infinitivnyh predloženiyah. — Carina amicorum. Carin Davidsson septuageneriae 28.3.1990 oblata. M. Björklund, H. Lundberg, J. Orlov (toim.). Åbo Akademis förlag. Åbo.

## The infinitive as a necessive marker in Karelian

ANNELI SARHIMAA

Necessivity is sometimes expressed in Karelian by means of a sentence lacking a finite verb, as in: *mie šan(on) enämpi mie šanon emmä lähe hot' tällä / pitäy ei muuta n'i / lašemma nuorašša / nuorašša laškie / rantua myöten* 'I said ... we will not leave (go) in this [boat], if we must [leave], we will just go down with the rope, [we must] go down with the rope along the shore'. Many such examples must be interpreted as syntactically or pragmatically elliptic. Yet among the infinitive clauses there are some which nevertheless seem to meet the requirements for a full grammatical construction: they are clearly both communicatively and structurally independent, with a conventionalized meaning, and widely used in the speech community. Moreover, they are so varied lexically that they are unlikely to be mere set phrases but a truly productive clause structure in Karelian.

Necessive infinitives have a direct syntactic parallel in Russian, cf. e.g. *K komu mne obratit'sja?* 'To whom [must] I turn?'; *Tebe by perestat' kurit'* 'you

[must] stop smoking'. The syntactic parallelism between Russian and Karelian, and the lack of this infinitive construction in languages which are closely related to Karelian such as Finnish and Estonian, indicate that this is a special syntactic feature borrowed from Russian. The author's research suggests that the Karelian necessive system in general is in a state of great variation and change at present: with the prevailing comprehensive Karelian-Russian bilingualism and the rapid assimilation process underway among the Karelian-speaking population, the language is adopting not only the necessive infinitive construction but also other originally Russian ways of expressing necessity, alternatives to the Baltic-Finnish verbal construction with *pitää*.

The present article discusses a Russian-Karelian translation test given by the author in 1991 to fifteen speakers of Southern Karelian and one linguist who was a native-speaker of Karelian. One aim of the test was to determine what

sub-area of the functional-semantic field of necessity is covered by the infinitive construction, according to the linguistic intuitions of present-day Karelians.

The Russian *necessive* infinitives in the test were most frequently translated as infinitive structures in Karelian (39.3%). There were almost as many translations with the impersonal verb *pitää* (37.2%). On the other hand, the third type of equivalent, a clause with a personal verb, was noticeably less frequent (13.8 %). A detailed description of the test sentences and their translation equivalents brought out such features of *necessive* infinitives as morphological mood, basic speech function and subsidiary functions, basic meaning of the clause and alternative semantic interpretations (*necessity* / *possibility* and various special nuances), and modality.

An analysis of the correlations between these features and the various equivalence types indicated that speech function and modality correlated most closely with the form of the Karelian equivalent. The tendency to use an infinitive was most often linked to one of the following factors: 1) an interrogative speech function, especially where this function is given a maximally clear grammatical marker, i.e. in the form of a question word; or 2) modification of the deontic meaning of the clause by some epistemic nuance suggested by a non-real mood (conditional or imperative), the speech function, or lexical elements. A third factor which tended to trigger an infinitive seemed to be linguistic difficulties in the translation process itself.

It was also apparent that particular means of expression clustered in the speech of particular informants: some

subjects showed a clear dominance of a given structure, such that over half the translations were infinitival, with *pitää*, or personal verbs, whereas other subjects made natural use of various equivalents without any particular one dominating. One common feature among those who made varied use of all the equivalents was that their primary language spoken at home had always been Karelian. Subjects preferring *pitää* tended to be linguistically aware translators who were deliberately trying to produce pure Karelian for the test. Infinitive constructions were preferred by the subjects who spoke mostly Russian, and whose linguistic intuition might therefore be assumed to favour Russian models especially strongly.

The semantic features of *necessive* infinitives do not seem to have been so relevant to the analysis: about the only potentially distinctive semantic feature here is that the basic deontic meaning is often modified by some epistemic nuance. All in all, speech functions appear to play a more important role than semantic factors. This emphasis on the function as opposed to the *necessive* meaning itself is understandable; the clause-type under investigation lacks a finite verb which would act as a structural-semantic nucleus and thus create a »semantic frame» for the clause. The modal transformation which generally inserts a *necessive* morpheme (such as *pitää*) into the surface structure has no lexical realisation in these infinitive clauses. Their meaning, at all levels, thus rests on a purely hypothetical »necessity» component, whose presence in the clause must be postulated primarily on the grounds of cues in the speech situation.